

ROEPING

ROEPING

28e JAARGANG

JANUARI/FEBRUARI 1952 NO 3

INHOUD

<i>Anton van Duinkerken</i>	109	Lodewijk van Deyssel
<i>Bertus Aafjes</i>	115	Ik ben der dingen liefhebbend berover
<i>Harriet Laurey</i>	116	Toren
<i>Nico Verhoeven</i>	117	De Toren
<i>Jac van Hattum</i>	118	Kerstkonijn
<i>Michel van der Plas</i>	119	Christopher Fry
<i>Jan Hanlo</i>	135	Oote
<i>J. W. Hofstra</i>	137	Oratio pro domo
<i>Ole M. Barnet</i>	138	De man die naar de meeuwen keek
<i>Paul Haimon</i>	141	De Bruiloft
<i>Henri Bruning</i>	151	Betwistbare misverstanden

KRONIEK

<i>Aldert Witte</i>	154	Charles Nypels meester-drukker
<i>J. W. Hofstra</i>	157	Ontluistering van een idool
<i>Pieter G. Buckinx</i>	160	Het werk van Reninca

KRITIEK

<i>Gabriël Smit</i>	162	Waar blijft het nieuwe geluid?
---------------------	-----	--------------------------------

KOLIEK

<i>Michel</i>	165	Aan een experimenteel
---------------	-----	-----------------------

JOURNAAL

<i>Redactie</i>	166	De zeven dagen van de week
-----------------	-----	----------------------------

Typografische verzorging: *Fons van der Linden*. Omslag: *Jerôme Goffin*. Illustraties: p. 114 en 140, houtsnedes *Gène Eggen*, p. 136 tekening *Charles Eyck*, p. 148 en 150, tekeningen van *Marianne van der Heijden*, p. 156 houtsnede *Marianne van der Heijden*.

REDACTIE: Paul Haimon - J. W. Hofstra - M. Molenaar M.S.C. - Michel van der Plas
Gabriël Smit - Lambert Tegenbosch - Redactie-secretariaat: Eindstraat 19, Amby (L.)

Alle stukken de redactie betreffende moeten naar het Secretariaat worden gestuurd. Ongevraagde kopie wordt niet teruggestuurd tenzij postzegel voor retour wordt ingesloten.

ADMINISTRATIE: H. Gianotten, Bredaseweg 57, Tilburg - Postrekening 21785

Voor Vlaanderen: N.V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen-Brussel-Gent-Leuven.

ABONNEMENTEN: Abonnementen kunnen op elk tijdstip ingaan; men verbindt zich voor een hele jaargang.

De abonnementsprijs bedraagt f 12,50 franco per post. Dit bedrag is te voldoen ineens, of in twee halfjaarlijkse termijnen, telkens na het verschijnen van de eerste en zesde aflevering.

Losse nummers à f 1,25.

Uitsluitend voor ingeschreven studenten worden abonnementen beschikbaar gesteld à f 9,—.

Voor Vlaanderen bedraagt de abonnementsprijs 200 fr. per jaar.

BETWISTBARE MISVERSTANDEN?

35. Merkwaardig is, dat de Primitieven hun arme heiligen steeds verbeeldden in de weelde-gewaden der heersers en machthebbers. De koningen komen het goddelijk Kind aanbidden, maar Maria's gewaad is nauwelijks minder kostbaar dan dat der koningen die hun geschenken brengen, en nog onder het Kruishout bezitten de gewaden der vrouwen een ongemene luister. Men maakt er zich wat al te primitief van af, als men dit op rekening schuift van een primitief verbeeldingsleven, want de verfijnde zwier der gewaden, de spirituele gebaren, de adel van het gelaat en de sfeer der landschappen zijn allermint primitief. Ook betekent het niet, stellig niet, dat deze hofschilders hun vrome opdrachtgevers — in het bezit van al de toenmalige schatten der aarde — niet waagden te kwetsen met een beeld van de werkelijkheid der heiligen, want daarvoor zijn zij (gemeenlijk) te oprecht en zonder bijgedachten geweest in hun devote verbeeldingsleven. Maar ook is niet alles gezegd met de verklaring, dat zij hun adoratie voor het heilige tot uitdrukking brachten met de kostbare sier van edelstenen en kronen en de zware tooi en plooierval van brocaten gewaden. Want juist dit, dat zij op die manier hun vrome eerbied tot uitdrukking brachten, is het merkwaardige dat verklaring behoeft. Waarom deden zij het niet zoals (een der weinige uitzonderingen) Geertgen tot Sint Jans het somtijds deed die al die pracht verwaarloosde en een volmaakt nieuwe stilte schiep? Ik geloof dat dit komt, omdat zij de adel *van deze dingen* waarlijk hadden gezien, d.w.z. de adel der armen en der haveloosheid hadden zij *niet* gezien. En dit was weer hiervan een gevolg, dat hun verbeeldingsleven, als het zich met het leven bezighield, alleen in die wereld, der heersers, het leven aanschouwde. Alles wat groot was, leefde dáár; alles wat hen beveiligde, kwam van daar; alles wat zij ontvingen (het hemelse brood en het dagelijkse brood) ontvingen zij van daar; alles wat heilig was, leefde daar — aan die andere zijde. Ook de Kerk behoorde tot de heersers en deelde de weelde der heersers en vervulde als zodanig en veelal in die staat haar functie. En deelde zij niet in al de weelde der wereldlijke heersers, zij deelde toch ook niet in de armoede der armen. Van haar toch waren de kerken en kloosters en grote gebouwen, bij haar was alle wetenschap en cultuur, alle kunst en haar pracht, — en alles waardoor het mogelijk wordt prachtlievend te zijn... En de anderen? Wel, die hadden hun stulpen en stallen en hoeven, hun arbeid in het zweet des aanschijns, dat waren „horigen”, „lijfeigenen”, en zo geen lijfeigenen meer dan toch on-eigenlijken, hulp-behoevenden in alles, onder-mensen, die niets te geven doch alles te ontvangen hadden, die niets waren en daarom maar onderhorigen moesten blijven, want zo had God het nu eenmaal duidelijk gewild; zij waren een onder-wereld van onder-mensen en hun wereld bestond voor de kunstenaars slechts als een duister terzijde, niet als een reële wereld van reële mensen (zij was dan ook, in het goddelijk bestel der dingen, het voorwerp van een godsdienstige weldadigheid, niet van een sociaal revolutionerende werkdadigheid). Men kon arm worden (heilig) door van alles afstand te doen, maar die andere armen die nooit iets bezeten hadden en ook nooit iets zouden bezitten, dat waren, in die staat, nauwelijks mensen, en allermint waren zij armen op de manier waarop heiligen armen waren. Het arme volk bezat de armoede als een goddelijke beschikking, als noodlot, als onder-leven, maar de armoede als deugd en heiligheid behoorde tot een geestelijk beter gesitueerde wereld — die de enige wereld was trouwens. En dáár bestond het heilige en het arme met behoud van al de pracht en verfijning van gewaden en gebaren, paleizen en tuinen: als innerlijke onthechting, of als een goddelijke dwaasheid. De kunstenaars dachten zich de armoede der heiligen dan ook niet als de armoede der armen, als doodgewone rotarremoei, — of anders: aan die doodgewone troosteloze rotarremoei verbond zich bij hen geen enkele gedachte aan heiligheid. Ze hebben die doodgewone ellende trouwens nooit werkelijk „gezien” (het leven speelde zich immers elders af), ook niet feitelijk in de kloosters, die de kloosters waren der heersers. Op hun voorstellingen ziet men dan ook geen armen, en als ze er een enkele maal te voorschijn en voor het voetlicht treden, gelooft de toeschouwer niet aan hen. Ze zijn onwerkelijk. Het zijn weldoorvoede lieden, degelijk en zorgvuldig geklede burgers, en zelfs de ongelukkigen hebben niets tragisch. Ze zijn in hun verminktheid eigenlijk volkomen gaaf. En het scheurtje dat men hier en daar in hun kleren waarneemt, heeft, met de keurige rafels, ongeveer dezelfde functie als het shakespeareaanse toneelrequisiet dat ons ver-

telt: „Hier is het bos”. Zo zegt het scheurtje: dit is een arme (niet vergeten), en ze zijn dan ook zonder ontsteltenis en zonder deernis weergegeven.

Daar waar zij *het leven* aanschouwden, hadden zij, de kunstenaars, alles met vrome en verfijnde en zeer levendige aandacht waargenomen, en toen ook de noblesse der gewaden verstaan en wat zich met die noblesse liet uitdrukken; maar de rest, die onder-wereld, vertegenwoordigde voor hen, gelijk gezegd, geen leven en dáár hebben ze niets waargenomen: geen armen die mensen waren als ieder ander en met dezelfde rechten, geen armoede als deugd en: geen adel van rafels en vodden: daarmee bracht men niets tot uitdrukking als men iets tot uitdrukking wilde brengen van het heilige en goddelijke.

Slechts geleidelijk wordt van de prachtige voorhang, welke de wereld der heersenden is, een tipje weggeschoven. Slechts langzaam ziet men iets van de wereld-daarachter te voorschijn komen en tenslotte — rauw en onthutsend dan — in de openbaarheid gerukt: bij Jeroen Bosch, Breughel, later Brouwers, Van Ostade etc., en dan ziet men de armen, in heel hun sombere verwildering, naakt en onbarmhartig voor het voetlicht gerukt. Inderdaad, die wereld-daarachter is geen wereld van mensen meer, het is een wereld van verwaarloosde en vergeten creaturen, een verdierlijkte en ongelukkige onderwereld, waaraan men volkomen heeft voorbijgeleefd. Het is diezelfde wereld welke Gorki, in de boeken over zijn jeugd, liet zien — achter die prachtige byzantijnse façade van ikonen, paleizen, kerken en kloosters der tsaristische heersers (een wereld welke men eveneens moet begrepen hebben wil men het russische communisme verstaan), diezelfde gruwelijke cauchemar, welke de keerzijde wordt van een „in der persoonlijk-individueellen Sphäreingeschlossen bleibenden monastisch-asketischen, passiv-kontemplativen Ethik”.

35/a Op 'n ónbetwistbaar misverstand berusten voorzeker de zetfouten in mijn notities in de 1ste aflevering. Het zij mij vergund er 'n tweetal te corrigeren.

In § 3 leest men, 3de en 4de regel v. b.: De primitieve mens „dwaalt, onder een boom door, van de schaduw in het licht, noch met betrekking tot de schaduw en de koelte...” etc. Dit moet zijn: hij „dwaalt, onder een boom door, van de schaduw in het licht, maar geen vraag roert zich in hem, noch met betrekking tot de boom of het licht, noch met betrekking tot de schaduw en de koelte...” etc.

En in § 6 staat, laatste alinea: „De tallozen hebben voldoende aan een wereldbeschouwing, — maar de tallozen hebben dan ook geen verstand. Of wel op het terrein van de geest...” etc. Men leze echter: „De tallozen hebben voldoende aan een wereldbeschouwing, maar de tallozen hebben dan ook geen verstand. Of wel verstand, maar geen moed. Of wel moed, maar niet op het terrein van de geest. Of wel op het terrein van de geest...” etc.

36. Het is niet onwijs als de wereld zegt: het is beter dat er één wordt omgebracht dan dat gans een volk te gronde gaat. Dat is — al werd ook Christus-zelf mede op grond van dat oordeel uitgeleverd — zeer wijs en liefdevol. Maar Christus, die toch zeer precies wist wie en wat de goedheid der velen bedreigde en die zulke helderziende, onbevreesde waarschuwingen heeft uitgesproken (waardoor eenieder *zichzelf* kon vonnissen), — Christus leerde, dat men het onkruid niet moest verdelen doch samen met de tarwe laten opgroeien. Dit echter was geen „goddelijke dwaasheid”, doch hógere wijsheid, diepzinniger liefde, rechtmatiger waarheid, — waarin de hoogste wijsheid en liefde der wereld te niet werd gedaan; en ook te niet werd gedaan als het recht van Zijn volgelingen.

37. Het was geen onbetekenende goedheid die de Wet en de profeten als richtsnoer voor het leven volgde. In de Wet en de profeten had het zedelijk en religieus geweten der toenmalige mensheid zijn hoogste vormgeving en zelfbevestiging gevonden. — Maar Christus openbaarde, als hoger dan de Wet en deszelfs knechtschap, de vrijheid; als zuiverder goedheid de verwerkelijking van de vrijheid der kinderen Gods; als wezenlijker dan de tempeldienst het leven in geest en waarheid; en boven de profeten wist Hij de Vader. Christus' God was geen God van wrake, doch — onwaarschijnlijker; volkomen onwaarschijnlijk? — een God van Liefde. En Christus' liefde was, na alle vroegere liefde-concepties, eindelijk en voor het eerst *naar Gods beeld en gelijkenis liefde*: zij sloot geen zondaar buiten; zij sloeg niet de kooplieden doch dreef hun dieren buiten de tempel (en met hun vee gingen ook zij); zij omvatte goede en bozen, en zonder onderscheid alle volken, — en dit niet heerszuchtig, doch dienstbaar en zachtmoedig, om nog als de minste der minsten en als „aller mensen afschrapsel” in zachtmoedige dienstbaarheid de mens trouw te blijven. Zij was zo als de Vader die zijn

zon laat schijnen zonder onderscheid en zonder vragen over goeden en bozen. — In deze nieuwe zedelijkheid stond niet allereerst de boosheid der wereld gevonnist, doch opnieuw: een hoogste gewetensgoedheid werd in een hogere goedheid, een zuiverder waarheid te niet gedaan. Het was de *goedheid* der mensen die met Christus van wezen en gedaante veranderde; het was naar deze *goedheid* dat de mens na Christus en als Christus' volgeling niet meer mocht terugkeren.

38. Christus' liefdeleer was dan ook, hoezeer vervolmaking, tevens zo volstrekt anders en in haar consequenties zo volstrekt tegendeel van wat voordien als schoonste trouw aan God was herkend; in Christus' wereld van religieuze waarden werd een bestaande hoogste religieuze levensorde zo totaal dooreengeworpen, dat Saulus, deze vurige en visionnaire mens, op weg naar Damascus om de ijzere consequenties van de Wet te voltrekken, plotseling als dood d.i. tot de grond van zijn wezen en schoonste overtuigingen vernietigd, ter aarde stortte, toen hem, die al die uren ongetwijfeld vervuld was geweest van gans de glorie van Israëls geschiedenis en van wat zónder de Wet en de profeten aan hoogste heiligheid in de mens wel verwoest moest worden, in een niet minder machtig, verblindend en hem overweldigend visioen de waarheid van de Vader, de wijsheid der Liefde, en het kinschap Gods van alle creaturen geopenbaard werd en hij, één zijnde plotseling met een *letterlijk* niéts en niémand uitsluitende Liefde, weggerukt werd naar de hoogste der hemelen. Voor hem was, toen hij, gebroken ook door wroeging, uit deze vervoering ontwaakte, mèt de Liefde de geschiedenis der waarheid onherroepelijk in twee tijdperken vaneengespleten.

39. De consequente, onvoorwaardelijke liefde is niet enkel maar wat heilige dwaasheid, — die alleen dank zij de bovennatuurlijke krachten welke zij losstoot, verantwoord handelen zou worden; zij is integendeel reëelst antwoord op het menselijk leven d.w.z. zij is geheel overeenkomstig zijn innerlijkste wetten. Men kan de liefde, zó als Christus haar voorleefde en Paulus haar ondubbelzinnig en onontkoombaar preciseerde, niet afwijzen zonder het leven-zelf fundamenteel te ontwrichten. Daarom is zij letterlijk hoogste *wijsheid*. De „wijsheid der wereld” echter, evenals die welke aan Christus voorafging, is niet dwaas omdat zij ónwijsheid is, zij is *waarschijnlijker* wijsheid (omdat zij antwoord is op *minder diepe* wetmatigheden van het leven; en het antwoord ook van een minder diep Godsverstaan), ja, zij zou onze hóogste *wijsheid* zijn, als wij die éne wijsheid (die van Christus, de wijsheid welke dieper is en onthullender wordt omdat zij overeenkomstig de diepste wetmatigheid van het leven is; ook overeenkomstig Gods diepste werkelijkheid), niet bezaten. Zij zou onze hoogste wijsheid d.i. ons hoogste recht en een hoogste plicht zijn, als zij niet in Christus als hoogste recht en plicht d.i. als wijsheid was te niet gedaan.

40. Toch: de liefde door Christus gepredikt is — hoezeer wijs — „niet verstandig”, want het verstand — dat evenmin het leven als God kan doorgronden — reikt niet tot de laatste werkelijkheid van het leven. Deze is mysterie. Alles wat God schiep is tevens „besmet” met Gods goddelijke ondoorgrondelijkheid. De liefde is niet *bewijsbaar*-overeenkomstig-de-wetten-van-het-leven. Zij is als zodanig niet wáár te maken, laat staan onafwijsbaar waar te maken. Zij is slechts *met waarschijnlijkheid* dienovereenkomstig. Ook de hoogste wijsheid veronderstelt daarom een nederige act van geloof, — i.c. een act van geloof in Christus' woord. Wij *ervaren* alleen dat wij, als wij daadwerkelijk de liefde leven, ook daadwerkelijk in het léven zijn: leven geworden zijn. En het is dan ook dit waarlijk *léven-zijn* der christenen, het is dit daadwerkelijke openbloeien van hun menselijk leven in de liefde, dat, voor zover dit van hén afhankelijk is, voor anderen het overtuigendst wáár d.i. waarschijnlijk määkt dat de liefde inderdaad overeenkomstig de verborgenste orde van het leven, d.i. wijsheid en waarheid is. Men herkende Christus' waarheid allereerst aan hetgeen Hij *was*: de zuiverste en schoonste onder de kinderen der mensen.

41. De droevigste ontrouw aan Christus is niet de boosheid, maar een *goedheid* die — in Christus en ondanks Christus — terugkeert naar hetgeen Christus als goedheid heeft te niet gedaan. De trouw aan Christus' *waarheid* is allereerst een trouw aan Christus' *handelen*, — dat altijd het handelen was van (: altijd het vermggeven aan) een onvoorwaardelijke, niets en niemand meer uitsluitende, volkomen dienstbare, volkomen nederige, en derhalve „dwaze” liefde. Christus verkondigen is déze liefde verkondigen. En Christus verdedigen is deze dwáze liefde als *wijsheid* wáár (d.i. waarschijnlijker) maken, d.i.: als overeenkomstig de innerlijkste wetten van het menselijk leven. Dit schijnt mij *de opdracht* van de apologie des Christendoms heden.